

Margit Lumia

Sukukirjan tekeminen jokanaisen menetelmällä

Ennakkosuunnittelu säästää turhalta työltä

Sukututkimus on harrastus, jossa periaatteessa ei koskaan tule mitään täysin valmista ja lopullista. Tutkijoille kertyy mittava määrä tietoa, mutta usein se jää vain omiin arkistoihin. Jotta siitä olisi iloa muillekin, pitää se julkaista. Tämän vuoksi päätin itsekkin ryhtyä ensimmäistä kirjaani väsäämään. Aikataulun työleni asetti isäni tuleva 60-vuotispäivä, sillä aioin antaa kirjani hänelle lahjaksi. Ideasta eräpäivään oli minulla käytettävissä aikaa noin vuosi – ja se riitti, vaikkakin loppuvaiheessa tuli vähän kiirettä. Seuraavat kirjat olen tehnyt samalla vuoden aikataululla, toki lähes kaikkiin kirjoihin on sitä ennen olemassa usean vuoden perustutkimus taustalla.

Tärkeintä kirjanteossa on varata riittävästi aikaa etukäteissuunnittelulle, ettei tarvitse tehdä asioita moneen kertaan yrityksen ja erehdyksen kautta. Suunnittelun keskeisin asia on mielestäni kirjan rajaus, joka vaikuttaa suoraan kirjan selkeyteen ja luettavuuteen. Vaikka sukututkijoille kertyy vuosien mittaan valtava määrä aineistoa, se kannattaa harvoin kokonaisuudessaan ahtaa yhteen kirjaan. Usein paras ratkaisu onkin jakaa aineisto kirjasarjaksi. Näin motivaatiokin säilyy paremmin, kun voi keskittyä hieman suppeampaan asiaan kerrallaan.

Päätäessäni kirjan rajauksesta selvitän samalla, mitä tietoja aineistostani puuttuu tai mikä on kesken, eli teen tutkimussuunnitelman. Koska tutkimukseeni liittyy vahvasti talonpoikaissukuja, ovat peruslähteeni olleet kirkonkirjat ja maakirjat (Suomen asutuksen

yleisluettelo). Niitä olen täydentänyt käymällä läpi Suomen, Satakunnan ja Ikaalisten sekä lähipitäjien historiategia. Lisätietoja olen saanut mm. paikallisen puhelinyhtiön ja sähköyhtiön historiikeista sekä paikallislehtien artikkeleista ja käräjäpöytäkirjoista. Oheiskirjallisuudesta on löytynyt paitsi taloon ja suvun henkilöihin liittyviä tietoja, myös ajankuvaan liittyviä oleellisia tapahtumia. Mm. nuijasota riehui aikanaan juuri kyseisellä Ikaalisten alueella aiheuttaen paljon tuhoa ja omistajasukujen vaihtumisia.

Elossa olevilta henkilöiltä olen pyytänyt tietoja kirjallisesti lähettämällä omatekoisen henkilötietokaavakkeen täytettäväksi toivoen myös valokuvia. Samalla olen tiedustellut alustavaa kiinnostusta julkaistavan kirjan hankkimiseksi. Joitakin iäkkäitä ihmisiä olen käynyt haastattelemassa saadakseni tietoja entisajan elämästä. Kaiken kaikkiaan sukulaisten vastausinnostus on yllättänyt positiivisesti kaikissa kirjaprojekteissani, sillä tietoja on tullut jopa 90 %:sta kirjan henkilöistä. Yleensä sukuhaaroista on löytynyt joitakin puuhakkaita "sukulähettiläitä", jotka ovat toimittaneet puuttuvia tietoja tai osoitteita sekä aktivoineet muita vastaamaan.

Markkinoille tulevat sukukirjat poikkeavat yleensä toisistaan esimerkiksi sen suhteen, miten paljon kustakin henkilöstä esitetään tietoja. Joissakin tapauksissa on hyvin pelkistettyjä tietoja: nimiä ja numeroita, jolloin pieneen tilaan saadaan määrällisesti paljon ihmisiä. Omiin kirjoihini olen halunnut enemmän tietoja kustakin henkilöstä ja olenkin pyrkinyt kertomaan ihmisistä elämäntarinan. Näin olen olen luonnehtinut esimerkiksi syntymähetken olosuhteita: monesko lapsi perheessä,

missä asuttiin, minkä ikäinen äiti oli tai mitä vanhemmat tekivät. Elämänpolkua olen kuvaillut kertomalla henkilön koulutuksesta, ammateista, asuinpaikkakunnista ja perheolosuhteista sekä mm. harrastuksista. Vastaavasti elämänkaaren päättyessä olen yrittänyt saada kuolin- ja hautautustietoihin jotakin lisää, ainakin mainintaa kuoliniästä ja joskus kuolinsyystäkin.

Selkeä rakenne helpottaa lukijoita

Kirjan suunnitteluun kuuluu sisällön lisäksi myös sen ulkonäön miettiminen. Omana tavoitteenani oli luoda jo ensimmäiseen kirjaani graafisesti yksinkertainen ja selkeä ulkonäkö siten, että mahdollisesti myöhemmin julkaitavissa kirjoissa voitaisiin käyttää samaa linjaa.

Kannen painatus on tehty yksivärisenä valkoiselle pohjalle, joten se piti ottaa huomioon suunnittelussa. Etukannessa on nimitietojen lisäksi käytetty mm. suurennettua puumerkkiä, kuvaa maisemataulusta (sukuun kuuluvan tekijän luvalla) tai lyijykynäpiirroksista, valokuvaa sekä suvun pikkupoikien piirroksia. Takakannessa olen kuvaillut lyhyesti ja yhteenvedonomaaisesti sitä, mistä kirja kertoo, sekä selvittänyt myös etukannen kuvan sisältöä.

Kirjan nimen olen valinnut siten, että se sisältäisi kirjan keskeisen suvun tai talon nimen. Se auttaa muita tutkijoita löytämään kirjan helpommin erilaisilla tietokonehauilla.

Sisällysluetteloa laatiessani yritän miettiä, miten se auttaisi lukijoita löytämään etsimänsä. Siinä ovat olleet yleensä seuraavat luvut sivunumeroineen: johdanto, suku- tai talon nimen tausta, pääkohtia pitäjän ja kylän asutuksen synnystä, kuvaus talosta ja talon maista, talon omistuksen historia, sukutaulut, henkilöhakemisto ja lähdeluettelo. Teen sisällysluettelon jo varhaisessa vaiheessa ja mietin sen avulla sisältöä sekä asioiden esittämisjärjestystä.

Johdanto-osuus käsittää neljä aihetta: tavoite, rajaus, toteutus ja kiitokset. Tavoiteosiossa määrittelen, mitä yritän kuvata kirjallani ja miksi. Kerron myös siitä, mikä oli al-

kuinnostus kirjan tekemiseen. Seuraavaksi kerron, miten olen rajannut kirjan eli millä perusteella päätän mukaan tulevat henkilöt. Kohdassa toteutus käsittelen tekniikkaa eli mm. mitä tietokoneohjelmia käytin ja mitä vaiheita kirjan teossa oli. Lopuksi kiitän henkilöitä, jotka ovat erityisesti myötävaikuttaneet kirjan syntymiseen.

Ennen sukutauluja pyrin kertomaan taustatietoja, esim. talon nimen historiaa ja tietoja sen esiintymisestä. Hyvänä lähteenä nimitutkimukselle ovat olleet Kotimaisten kielten tutkimuskeskuksen nimitoimiston kokoelmat, paikallishistoriat, tietosanakirjat, puhelinluettelot sekä sukunimistä kertovat kirjat. Sukunimen nykyisistä käyttäjistä saa tietoja Väestörekisterikeskuksesta.

Seuraavaksi kuvailen lyhyesti paikallista asutuksen syntyhistoriaa, johon löytyy parhaiten tietoja paikallishistorioista. Yritän olla kuitenkin kirjoittamatta näitä uudelleen. Linjalta pitäjä-kylä on helppo siirtyä aiheeseen talo, josta kerron esim. sijaintitietoja sekä kuvauksen ulkonäöstä ja sen muuttumisesta. Luonnehdin myös pihapiiriin kuuluvia rakennuksia. Kuvausta täydentävät mm. vanhat kartat, piirrokset sekä kylä- ja talovalokuvat. Lisäksi pyrin selvittämään tilan pinta-alan kehittymisen, esim. lohkomiset ja torpat.

Taloon päästyä on loogista jatkaa isännistä, joiden järjestyksestä ja isännöintivuosista teen yksinkertaisen kaavion. Varsinaiset sukutaulut etenevät Genus-ohjelman rakentamassa järjestyksessä sukupolvittain vanhimmaasta nuorimpaan. Isäntien tauluissa kuvailen myös tilaan liittyviä asioita: tietoja talon koosta, karjamaarista, veroista tai kärkeäasioista. Lisäksi voin ottaa esille sellaisia valtion- tai paikallishistoriaan liittyviä asioita, jotka todennäköisesti ovat vaikuttaneet merkittävästi suvun elinolosuhteisiin.

Taittovaiheessa liitän mukaan myös asiakirjajäljennöksiä esimerkiksi talon kauppa- ja perukirjoista tai perukirjoista, yleensä puhtaaksikirjoitettuna tekstinä tai lyhennelminä.

Olen nimen asia kirjan käyttäjien kannalta on henkilöhakemiston ja lähdeluettelon liittäminen mukaan. Yleensä sukututkimusohjelmat tekevät sellaiset tarvittaessa automaattisesti. Lähdeviitteissä en ole pyrkinyt tieteelli-

sesti täydelliseen esittämistapaan, mutta olen yrittänyt mainita kaikki käyttämäni lähteet ainakin nimeltä. Kirkonkirjoista olen merkinnyt, onko käytössä ollut rippikirja, kastekirja tms. mutta en niiden sivunumeroja. Lähteet merkitsen jo tietojen syöttövaiheessa kunkin henkilön kohdalle, jotta jälkikäteenkin voi päätellä mistä lähteistä tieto on löytynyt tai tarkistettu.

Kirjoja "jokanaisen" tekniikalla

Alunperin olin suunnitellut ensimmäisen kirjani tekemistä monistamalla, mutta kun selvisi elektronisen painomenetelmän edullisuus ja näyttävämpi jälki, oli kirjapainon käyttö selvä. "Oikean" kirjan tekeminen houkutteli ja näin silmissäni rivin sukukirjojani valmiina kirjajhllyssä. Nyt niitä on siellä kuusi, joten ratkaisu oli oikea...

Tekniikkaneuvoja olen saanut tarpeen mukaan käyttämästäni kirjapainosta, jonka edustajaan törmäsin ensi kerran Turussa Sukututkimusmessuilla. Hän laskeskelel samantien hinta-arvioita valitsemillani sivu- ja painosmäärillä. Epäilyt omasta teknisestä osaamisesta vähenivät, kun kuulin käytännöllisiä ohjeita ja vinkin: lopputulos näyttää samalta kuin oma versioni paperille tulostettuna.

Kuten yllä on jo viitattukin, on käytössäni tietokone ja Genus-sukututkimusohjelma. Pyrin alusta asti syöttämään tiedot sinne mahdollisimman valmiissa muodossa eli "kerralla oikein". Näin ollen sivujen ulkoasun suunnitteluvaiheessa ei tarvitse muokata tekstiä enää kovinkaan paljon. Kun kaikki henkilötiedot on syötetty tiedostoon, teen siitä varmuuskopion kaiken varalta eri nimelle. Tästä tulee työtiedostoni, josta poistan "rönsyt" eli irroitetaan kirjan rajauksen ulkopuolelle jäävät henkilöt.

Sen jälkeen tulostan tiedoston 1. sukupolvesta lähtien jälkeläistauluina tekstitiedostoksi, jonka muokkaamista jatkan Word-tekstinkäsittelyohjelmalla. Käytettävissäni ei ole ollut varsinaista sivuntaitto-ohjelmistoa, jolla varmastikin saisi viimeistellymmän taiton ja jonka tiedostot voisi siirtää sähköisesti suoraan painoon. Uudehkoilla Word-versioilla

pystyy kuitenkin ns. tavallinen ihminen aika helposti saamaan kohtalaisen siistejä sivuja. Ne voidaan paperitulosteina lähettää kirjapainoon, joka skannaa ne suoraan tietokoneen muistiin. Tulostus on syytä tehdä riittävän tarkalla lasertulostimella ja mielellään tavallista kopiopaperia kiiltävämmälle laserkopiopaperille.

Valokuville teen paikat ja kuvatekstit valmiiksi, mutta annan kirjapainon skannata kuvat paperikopioista ja liittää ne suunnittelemleni paikoille. Olin aikonut skannata kuvat alunperin itse rahaa säästääkseeni, mutta vastaan tuli teknisiä ongelmia. Yksi 10 x 15 cm valokuva vie nimittäin helposti muistia yli 1 MB:n eli ei välttämättä mahdu yhdelle disketille, jos käyttää edes kohtalaistakin tarkkuutta. Jos kirjaan tulee useita kymmeniä valokuvia, pitäisi painoon lähettää jo aika pakka diskettejä eikä lopputulos omien ja painon laitteiden eroavuudesta johtuen luultavasti olisi yhtä hyvä kuin nyt toteutunut.

Sukukaaviot voi tulostaa vaikka suoraan sukututkimusohjelmasta, mutta olen halunnut vähän erilaisen ulkonäön ja sisällön, joten piirrän ne itse käyttäen Excel-taulukkolaskentaohjelmaa. Sillä saa tekstin lisäksi helposti laatikoita sekä viivoja, ja lisäykset tai poistot on yksinkertaista tehdä. Lisäksi taulukon kokoa on helppo muokata. Kaaviot tulostan laserilla A4-papereille, jotka monistan kokoa A3- tai A4-kokoisiksi papereiksi. Sukukaaviot ovat irrallisia, koska niiden ja kirjan tutkiminen onnistuu siten helpommin yhtä aikaa.

Jos ei ole käytettävissä sopivia laitteita ja ohjelmia tai ei usko taitojensa riittävän, voi kirjapainoon toimittaa vaikka kasan käsinkirjoitettuja papereita ja antaa ammattilaisten suunnitella niistä kirjan, maksua vastaan tietysti. Sukututkimusohjelmistoista voi tulostaa kirjatekstinsä myös suoraan paperille muokkaamatta niitä sen enempää muualla. Yleensä kannattaa kirjapainon kanssa yhdessä suunnitella, mikä kussakin tapauksessa on paras tapa toimittaa aineisto ja selvittää samalla hintavaihto-
kutukset.

Kirjani on painettu B5-koossa, joka on 175 x 250 mm. Se on tyypillinen sukukirjoissa käytetty koko, mutta jonkin verran tehdään esimerkiksi myös A4-kokoisia. Alkuperäiset

sivuni toimitan painoon A4-kokoisina, joten niiden pienennyssuhde on 84 %. Näin ollen suunnitteluvaiheessa olen kokeillut samalla suhteella kopiokonetta käyttäen riittäviä teksti- ja kuvakokoja. Päädyin käyttämään perustekstissä sekä sivunumeroissa kokoa 12 ja otikoissa samaa vahvennettuna (Bold). Kirjasimena on Times New Roman.

Lähdemerkinnöissä on käytössä koko 10 kursivoituna, kuten myös sivujen ylätunnisteissa, joka kertoo esimerkiksi kirjan luvun otsikon tai sukutaulujen meneillään olevan sukupolven. Kuvatekstit teen vahvennetulla 10-koolla. Lähdeluettelo ja henkilöhakemisto on tehty myös 10-koolla, 2-palstaisina tilan säästämiseksi.

Asiakirjaliitteet teen 10-koolla ja niissäkin on kaksi palstaa, mutta muut tekstit sekä sukutaulut ovat yksipalstaisia. Tämä sen vuoksi, että käytän melko paljon isoja kuvia passikuvien sijaan, ja ne näyttävät 1-palstaratkaisussa mielestäni paremmilta. Kaksipalstaisuudella voi tarvittaessa säästää tilaa (eli rahaa). Palstat ovat yleensä tasapalstoja ja tavutus on käytössä, sekin säästää tilaa. Sivumarginaalit A4-koossa ovat 2,5 cm molemmin puolin, ylämarginaali oli 3,0 cm ja alamarginaali 2,5 cm.

Painotyön määrittely pähkinänkuoressa, esimerkkinä ensimmäinen kirjani

Teos:	Lumian sukukirja
Koko:	175 x 250 mm (B5)
Laajuus:	162 sivua
Aineisto:	valmiit pastet asiakkaalta, valokuvat paperioriginaaleina
Menetelmä:	elektroninen painaminen, kansi offset
Sisus:	90 g PV-offset
Kansi:	240 g kansikartonki (valkoinen)
Sidosasu:	liimanidottuna kartonkikansiin
Värit:	sisus 1/1, kansi 1/0 lakka
Toimitusehto:	vapaasti asiakkaalla yhtenä toimituseränä
Toimitusaika:	3–4 viikkoa
Kirjapaino:	Gummerus Kirjapaino Oy, Saarjärvi, elektroninen paino
Painosmäärä:	100 kpl
Hinta:	á X markkaa sisältäen alv:n (22 %)

Vertaile hintoja hyvissä ajoin

Sukukirjan painokustannukset vaihtelevat merkittävästi painotavasta riippuen. Perinteistä offset-painoa en ole harkinnut, koska siellä lähtöhinta on pienelle painokselle suhteessa korkea. Monistettaessa esimerkiksi ensimmäisen kirjani hinta olisi ollut ilman irrallisia kaavioita runsas 100 mk/kpl (á 162 sivua, 100 kirjaa), mutta elektronisella painomenetelmällä kirjapainossa päästiin reippaasti tämän alle.

Jos kirjaani ei olisi tarvinnut laittaa painossa lainkaan kuvia, olisi 100 kappaleen painos maksanut 4000–5000 markkaa perusmateriaaleilla ja yksiväripainatuksella varustetuin kansi. Kappalehinnaksi tulee tällöin 40–50 mk. Kuvat lisäävät hintaa noin 50–60 mk/kuva (vaihtelee kirjapainosta riippuen), joten 50 valokuvaa tekee esim. 2500–3000 markkaa lisää eli 100 kappaleen painoksessa 25–30 mk/kirja. Näin ollen 100 kappaleen painoksen kokonaishinnaksi tulee noin 6500–8000 mk eli 65–80 mk/kirja. Hintaan sisältyy arvonlisävero 22 %.

Mikäli on epäiltävissä, että sukulaiset suorastaan riistävät kirjat käsistä, voi painon kanssa sopia kirjatiedoston tallessapidosta. Silloin samankokoisen toisen painoksen saa ilman kuvien lisähintaa, koska kuvat ovat jo valmiina tietokoneen muistissa.

Kirjan sivumäärän ollessa esimerkiksi 400 sivua ja painoksen 400 kpl, vaihtelivat painohinnat kyselyideni mukaan kirjapainosta riippuen 70–100 mk/kpl ilman valokuvia. Kirjapainoilta kannattaa kysellä jo kirjan työstövaiheessa hinta-arvioita, niin voi miettiä kirjan laajuutta, sivumäärää ja kuvien määrää.

Kirjanteko on helpompaa ja nopeampaa kuin luulisi

Sukukirjoihin olen kasaillut aineistoa monen vuoden aikana, mutta varsinainen kirjanteko käy lopulta melko nopeasti. Ensimmäistä kirjaa tehdessäni aloin lokakuussa 1995 syöttää tietoja Genus-ohjelmaan ja huhtikuussa 1996 lähetin aineiston painoon. Jälkikäteen arvioituna käytin kirjantekoon tänä aikana keski-

määrin 10 tuntia viikossa, sillä samalla palasin äitiyslomalta töihin ja kotona piti hoidella iltaisin myös 1,5-vuotiaista villiä pojannassikkaa.

Nykytekniikalla ei sukukirjankaan tekeminen ole mahdoton urakka. Vaikeinta on ehkä saada itsensä uskomaan, että pystyy siihen ja että voi tehdä sellaisen kirjan kuin itse haluaa. Ei ole vain yhtä ainoata oikeata tapaa. Niin kuin jokaisen suvun tarina on erilainen, saa myös jokainen sukukirja olla erilainen. Pääasia, että se vastaa omia tavoitteita ja miellyttää ainakin tekijäänsä!

Tekijästä

Margit Lumia on 39-vuotias sähköpuolen diplomi-insinööri, joka on harrastanut sukututkimusta noin 20 vuotta. Hänen juurensa ovat Satakunnassa, vaikkakin asuinpaikat ovat elämän varrella vaihtuneet Pohjanmaan, Varsinais-Suomen ja Tampereen kautta pääkaupunkiseudulle. Päivätyönään Margit johtaa AEL:ssä sähkö-, kone-, prosessi- ja muovipuolen koulutustiimejä.

Julkaisut omakustanteena:

- ♦ Ikaalisten Kallionkielen Lumia 1540–1995 (1996), 161 sivua
- ♦ Lumian 1283 serkkua (1997), 416 sivua
- ♦ Ikaalisten Kallionkielen Kuortti 1540–1998 (1998), 262 sivua
- ♦ Lumiasta Marttilaksi (1999), 258 sivua
- ♦ Ikaalisten Tevaniemen Kauramäki (2000), 138 sivua
- ♦ Taavetin tyttäret Lumialta (2000), 188 sivua

